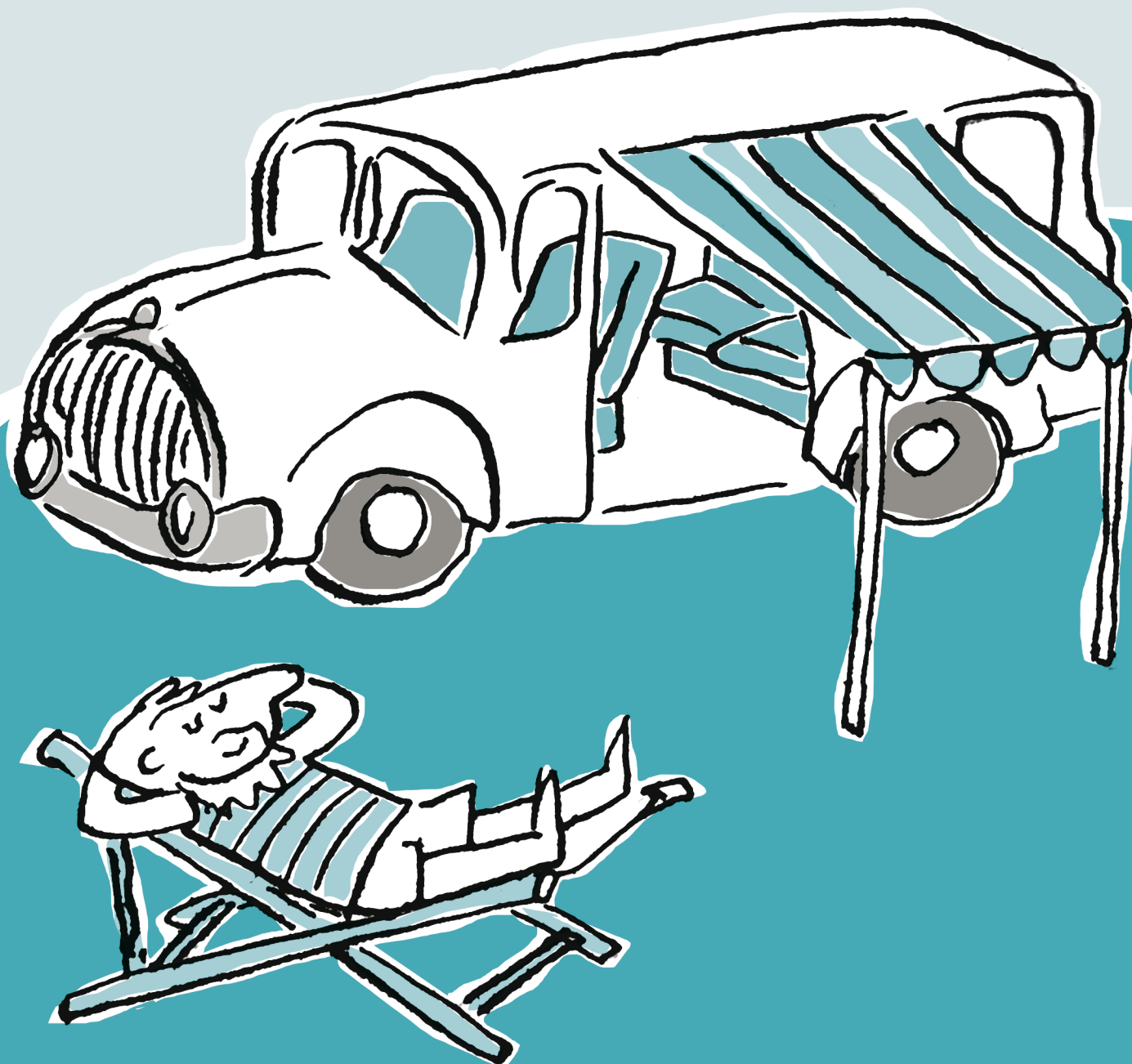

De huncut is a világ, kinek szoros, kinek tág! A mobilitásról

D1 KÉRDÉSEK AZ ÖNÁLLÓ ESETTANULMÁNYHOZ (A MOBILITÁSRÓL)

A következő kérdések alapján írd rövid esettanulmányt az általad kiválasztott személyről.

1. Milyen foglalkozásokat váltott eddig élete során?
2. Járt-e és milyen helyszínváltásokkal ezek a változások?
3. Mit változtatott még meg az életén a foglalkozásváltás?
4. Mi volt a saját döntése a változással kapcsolatban?
5. Mi volt e döntés fő motivációja?
6. Volt-e, és ha igen, mi a „külső kényszer”?
7. Hogyan változtak meg értékei, életcéljai e változások következtében?
8. Mi, ki segítette a változást?
9. Mi jelentett akadályt?
10. Miért tartod példaképnek ezt az embert?

D2 AZ ÉLETTÖRTÉNETEK FELDOLGOZÁSA (A MOBILITÁSRÓL)

Azok az emberek, akiknek a történetét itt olvashatjátok, egyvalamiben egyformák: valami oknál fogva elhagyták hazájukat, és idegen helyen kezdték újra az életüket. A következő kérdések segítségével elemezzétek, mi bennük a közös és az egyéni!

Miért döntött úgy, hogy külföldön folytatja életét?

Mit változtatott még meg az életén a helyváltogatás?

Milyen célokat fogalmazott meg magának e döntést követően?

Volt-e, és ha igen, mi a „külső kényszer”?

Hogyan változtak meg értékei, életcéljai e változások következtében?

Mi, ki segítette a változást?

Mi jelentett akadályt?

D2 A) GYERMEKEK SEGÍTŐJE (A MOBILITÁSRÓL)

Gyermekek segítője

Josef „Joco” Hollos

Az ablakból a városháza csipkés épületére látni, igaz, nem a megszokott szögből, hanem a hátsó bejáratra. A magisztrátus az első és a nyolcadik kerület határán fekvő tér szinte valamennyi épületét „elfoglalta”, a kapuk alatti réztáblákon az osztályok, szekciók többnyire bonyolult nevei olvashatók. Hétvégi estéken, téli szombat-vasárnap délutánokon ezek a hatalmas házak rendszerint sötétségbe burkolóznak.

Van azonban olyan ablak, ahol világosság jelzi, hogy ilyenkor is van élet. Josef Hollos, azaz Hollós József, az ifjúsági referatúra vezetője mindig is esküdött rá, hogy aranyat ér a vasárnap délután: nem zavarja telefon, látogató, arra összpontosíthatja a figyelmét, ami éppen a legjobban foglalkoztatja.

Még a kényszerű csomagolás is jobban halad ilyenkor – Hollos (akinek nevééről 1957 januárjában a bevándorlási hivatalnok levette az ékezetet) nyugdíjba készül. Nincs mese, betöltötte a korhatárt. Ha hivatali szobájától megválna is, nem szakad el a bécsi gyerekektől és az intézményektől, amelyeket nekik, értük létrehozott. Nem lesz hűtlen az amatőr színtársulatokhoz sem: támogatásuk a szívügye. És persze tanít tovább, a leendő pedagógusokat igyekszik ráébreszteni a szabadidős foglalkozások tudatos alakításának jelentőségére és módszerére. Névtáblája lekerül az ajtóról, de a városháza nem marad Hollos nélkül: fia egy ideje szintén itt dolgozik, a főépületben.

[...] Ma is borzadva idézi fel, milyen rémületet keltett benne tizenkét és fél évesen, a pesti Szemere utcai általános iskola kisdíákjaként 1956. október 23-án a Parlament előtti tüntetés: a hangzavarból kivehető jelmondatok a tanteremig elhangzottak. Édesanyja akkor már két éve nem élt. Édesapjában néhány hét után erősödött a felismerés. Innen el kell menni. Joco kicsit se értett ezzel egyet, de hát sok szava nem volt, s különben is, átélt egy-két ijesztő jelenetet édesapja munkahelyén, a budai kórházban is.

[...] A határ nagy nehezen elért túloldalán a szokásostól kissé eltérően alakult a sorsuk: nekik voltak barátaik, akiknél meghúzhatták magukat. [...] A kisfiú nagyon hamar bekerült a magyar menekült gyermekeknek létesített alsó-ausztriai Rettet das Kind gyermekmentő alapítvány judenauai intézetébe. Ez az egykori kastély, amelyet az oroszok 1955-ben rettenetes állapotban hagytak hátra, sok magyar gyerek otthona lett akkortájt. Nincsenek szép emlékei innen. Kemény világ volt ez, inkább katonai táborhoz hasonlított, mint nehéz sorsú gyerekek otthonához. Éjszakai riasztások, rendrakások, biflázás, egyetlen szó kihagyása miatt pofon, sőt komolyabb verés, egyéb megaláztatások. Csupa ridegség, érzelmentes bánásmód. [...]

Neki, csakúgy mint a többi kamasznak, az is elég megrázkódtatás volt, hogy kiszakították az otthonából, megszokott környezetéből. Ehhez jött még, hogy az iskolában is hátrányos helyzetbe került, mert nem tudott németül. Az átálláshoz segítség kellett volna. De erről itt szó sem volt.

[...] Sokat sírt akkoriban. A közeli Tulln gimnáziumába került. Ez már tudatos választás volt. Két ottani nevelőt máig hálával emleget: Graf Karl a zenét, Leo Bernardis az irodalmat, a színházat tanította. Az órák improvizációval teltek. S ezzel irányt mutatott Jocónak a menekülésre a judenauai rossz élmények elől. Az irodalomban, a színház világában, kitalált drámahelyzetekben érezte magát jól, s mint később kiderült, ez egy életre elkísérte gondolkodását. Az iskolában is szüksége volt az álomvilágra, nem volt jó tanuló. Eleinte nem tudott németül, minden tanítási óra maga volt a gyötrelme, s éppen csak belelendült, máris kezdődött az angoltanítás. A tízhónapos tanévet nem váltotta fel igazi szünet. Ott-hon, apja és nevelőanyja körében nem érezte jól magát, így táborokban töltötte a nyarat.

Akkor határozta el: ha egyszer olyan helyzetbe kerül, hogy megteheti, mindent elkövet majd, hogy a gyerekeknek jó soruk legyen.

[...] nem sokkal később egy evangélikus lelkész, a menekülteket felkaroló Szépfalusi István játszott nagy szerepet az életében. Ő rendszeresen látogatta a gyerekeket (később Hollos segédkezett neki a traiskirchener menekülttáborban, ahol a lelkész a napi problémák megoldásában is támogatást nyújtott a bentlakóknak). Szépfalusi szerette volna a fiút a teológiai tanulmányok felé terelni, ezt azonban Jocó nem akarta. A felsőlövői (oberschützeni) evangélikus tanítóképzőben kötött ki. Itt nagy szerencse érte: a többiekénél idősebb hallgatóként rögtön segédnevelői munkát kapott a tanulmányai idejére. Ez ingyenszobával és zsebpénzzel járt.

Amikor megérkezett, sírva fakadt. Ez a burgenlandi falu ugyanolyan reménytelen hely volt, mint Judenau. Hát még, amikor a viszonyokat jobban megismerte. Az internátusban magyar könyvekkel fűtöttek, s a lakosság jó része náci érzelmű volt. Máiig áll a falu határában az anschluss-emlékmű. A lelkész, a romániai zsidó családból származó Kurt Tepperberg – akivel jó barátságba került – minden istentisztelet előtt törhette a fejét, hogyan prédikáljon. Meg kellett felelnie mindenkinek: a parasztoknak, a náci érzelműeknek, a diákoknak, a tanároknak... Hollos végigasszisztálta a prédikáció megírásának gyötrelmeit. Igyekezett elfoglalni magát. Rábízták a helyi ifjúsági csoportot, kísérletezett a színjátszással. Kellemetlenségei is voltak: internátusi szobájában bújtatta alkoholista osztályfőnökét, hogy utóbbi elkerülje a büntetést. Amikor kitudódott, csak Hollost vonták felelősségre. Ekkor elege lett: 1964-ben átment a bécsújhelyi világi tanítóképzőbe.

Egy évvel később a bécsi karlsplatzi evangélikus iskolában kezdett tanítani. A húszas éveik elején járó fiatal tanító már pontosan tudta, mit akar. Olyan kreatív, nyitott oktatási módszert, amely a kérdésekre mindig több választ ad, nem veszi el a gyerekektől a megoldás felfedezésének örömét, meghagyja a kiválasztás lehetőségét. [...]

Az ifjú tanár nem érte be ennyivel. Megteremtette a lehetőséget a drámatanítás meghonosításához, színjátékon, improvizáción alapuló órákat tartott. Németórán színjátszó csoportot hozott létre, s a gyerekek boldogan fogadták a játékot. Egy a témáról tartott konferencián, ahova érdeklődésből ment el, rájött: nincs egyedül, más is él ezzel a módszerrel, vagyis van még olyan pedagógus, aki a tanítási folyamatba integrálja a színjátszás technikáját. Lelkesedését megsokszorozta a felismerés: nem csak ő képzei, hogy ez a módszer eredményesebb, mint a hagyományos, hogy az órákon jobb a hangulat.

A magisztrátus 1974-ben támogatta az első gyermekszínházi fesztivál megrendezésének ötletét. Ekkor már javában működött az általa alapított és vezetett iskolai színjátszó csoport. Közösén írtak vagy alakítottak át darabokat, amelyeket azután színre vittek. Így, saját kivitelezésben, Sebestyén György, a szintén Bécsben élő író segítségével mutatták be a Pál utcai fiúkat.

Az előadás lesújtó kritikát kapott. Nem a gyerekek teljesítménye miatt, hanem mert Hollos darabválasztását valóságos ösztűz fogadta. A mű „fasisztoid” – írták dühödten az osztrák kritikusok. A mostani tapasztalatok birtokában Molnár ezt nem írná meg, ma nem engedné, hogy egy gyerek hősi halált haljon a zászlóért – érveltek. A bírálat megdöbbenetett, de azért nem törte le: folytatta a gyermekszínházi csoport vezetését. Sorra tette le a szakvizsgákat, történelemből, németből, hittanból és művészeti oktatásból. Egyre nagyobb tekintélyre tett szert a pedagógustársadalomban a dráma módszer alkalmazásával. Hamarosan, másokkal együttműködve, tantárgyi szintre fejlesztették a módszert. 1976-ban az akkori oktatási tárca a javaslatot elfogadta, s a tárgyat felvették a választható általános iskolai tantárgyak közé.

A hetvenes évek második felétől magyarországi kapcsolatai egyre bővültek, bemutatóórákat tartott például Halásztelken. Az órák, az improvizációk nem feltétlenül a tananyaghoz, inkább élethez kapcsolódtak. A magyar pedagógusok különösen fontos-

nak tartották, hogy ily módon a gyerekek demokráciát tanultak, esetenként politikai alapismereteket.

[...] Halásztelek után Pécs és sok szeminárium következett, Hollos pedig tapasztalatcserére Bécsbe hívta a magyar kollégákat. Nemcsak a pedagógusok munkája vált nemzetközivé, hanem a színjátszóké is. Az ekkor már rendszeres ifjúsági színházfesztivál résztvevői között mindig volt magyar társulat.

Oktatási módszere a nyolcvanas évek elejére bekerült az általános iskolák tantervébe, őt pedig 1984-ben a Pedagógiai Intézet gyakorlóiskolája elcsábította az evangélikus iskolából. Itt hetente tartott bemutatókat drámapedagógiából.

Az amatőr ifjúsági színjátszók révén napi kapcsolatban állt a városházával, ahonnan sok segítséget kapott. 1985-ben, először magisztrátusi pénzből, kiadta a Lichtblick című újságot. Ez máig megjelenik: ízelítőt ad a drámapedagógia híreiből, új ismereteiből. 1989-ben a városháza felkérte, hogy hozza létre Bécs város ifjúsági információs központját, s egyzersmind vegye át a magisztrátus ifjúsági referatúrájának helyettes vezetői posztját.

Hollosnak pontos elképzelése volt arról, mire lenne szükség. Tudta, milyen fontos a gyerekek szabadidejének eltöltése és ezzel együtt a diszkrét tanácsadás azoknak, akiknek problémájuk adódik, de nincs hova fordulniuk. Ami a szabadidő eltöltését illeti, Hollos, amint abba a helyzetbe került, exportálta Magyarországra a Bécsben oly jól bevált programot: ez Szünidődő néven immár 16 éve a budapesti gyerekek életének is része. Bécsben 33 éve kíséri a gyerekeket a rendezvénysorozat jelképe, a tréfás-vidám Holly Knolly figura. A szünidei programokat a WienXtra nevű egyesület állítja össze és szervezi, együttműködve a magisztrátus ifjúsági osztályával. A városháza 27 millió eurós költségvetést biztosít.

Hollos öt évig maga vezette az első információs központot, amely 1989 októberében nyílt meg. A koncepció részeként mindenképpen biztosítani kell, hogy ha a fiatal betér a tanácsadó irodába, az ne legyen számára valamiféle bélyeg. Ezért elhatározták, hogy az iroda tevékenységét kiterjesztik: 10-15 százalék kedvezménnyel ifjúsági programok jegyeit is árusítják, s ezt kiemelt helyen közlik is az ismertetőfüzetekben. A munkatársak között a jegyet árusítók mellett vannak pszichológusok is, mások pedig a legkülönbözőbb információkkal szolgálnak. A kedvezményes jegyárusítás inkább ürügy. Fontosabb, hogy aki a jegy miatt megy be az irodába, esetleg kihasználja az egyéb lehetőségeket, vagy egyszerűen odaszokik, és ha bajba kerül, eszébe jut: van egy hely, ahová fordulhat. De még az is elképzelhető, hogy eleve a tanácsadás végett jön. Ezt azonban társai előtt szégyellné. Ha megkérdezik, hogy miért járt az irodában – kész a hihető válasz? Hát jegyet venni!

A diszkréció rendkívül fontos. A legnagyobb bajban azok a gyerekek vannak, akik fizikai bántalmazásnak vagy akár szexuális zaklatásnak vannak kitéve. Hollos idézi a statisztikát: öt gyerekből egynek jut az utóbbi sors, s a legszörnyűbb, hogy aki megkörményezi, általában a családhoz tartozik. Az ilyen gyerekek végképp nem mennek a rendőrségre, de a tanácsadásra is csak akkor, ha biztosak lehetnek a névtelenségben. Ingyenes, könnyen megjegyezhető telefonszám áll rendelkezésre és a már említett módszerek, amelyekkel megpróbálják őket „becsalogatni” a központba.

Az élet a koncepciót igazolta: már a kezdet kezdetén évi ötvenezer kapcsolatfelvétel volt. Ma – immár a város egy másik pontján működő ifjúsági információs központban – a 120 ezret is eléri a bizalmas beszélgetések száma. [...]

Hollos abból indul ki, hogy egyre több a fiatal, akinek súlyos problémája van. A manapság sok bécsi családban tapasztalható elszegényedés a gyerek elhanyagolásához vezet. Nő az alkoholista és munkanélküli szülők száma, de gond a teljes eladósodottság is. [...]

Tévedés – mondja Hollos –, hogy csak a szegénység csattan a gyereken. A túl nagy jólét sem tesz jót neki: a gazdag családokban is hajlandók megfélemezni a legkisebbekről. Tudja, hogy mindez szekunder jelenség, az elsődleges a család helyzete – de az ifjúsági referatúra legalább a 18 év alattiakon próbál segíteni.

Hollos 1996-ban vette át az osztály vezetését, s ettől kezdve kétszázötvenezer bécsi gyerekéért viselte a felelősséget.

[...] Ifjúsági központok működnek Bécs-szerte, de van mobil szolgálat is: vagyis helybe megy a segítség, oda, ahol a gyerekek szívesen tartózkodnak. Bécs 120 parkjában működik a szolgálat. Szociális munkások foglalkoznak a gyerekekkel, animációs előadásokat szerveznek, beszélgetnek vagy egyszerűen csak jelen vannak. Az eredmény: kevesebb a parkrongálás, épségben maradnak a játszótereken a játékok, a padok. A szolgálatot teljesítőknél sikerül rávenniük a gyerekeket, hogy „egyezkedjenek” az idősebbekkel, ne hangoskodjanak folyamatosan, hanem beszéljék meg, mikor, a délután mely óráiban nem zavarnak. A legszebb, hogy a körbekerített pályákon engedik focizni a lányokat is – ezért régebben ökölharc dült. Ez a parkmenedzselés egyébként a Gyerekbarátok Szövetségének 15 évvel ezelőtti kezdeményezése, de ma már a magisztrátus átvette és kiterjesztette a feladatot.

A szokások változnak, ma sok gyerek tartózkodik az üzletközpontokban, ott kell őket megkeresni – mondja Hollos. Nem lehet arra várni, hogy a hagyományos ifjúsági központokba betérjenek, ugyanakkor a városnak olyan helyszíneket kell teremtenie, ahol ingyenesen tartózkodhatnak. [...]

Egy-egy problematikus eset megoldása, punkbandák elterelése a város meghatározott pontjairól valóságos hadművelet. Az úgynevezett Fókusz csapat felderíti a terepet, hetekig – ha nem hónapokig – tanulmányozza a bandák szokásait, merre tartanak, mivel töltik az időt. Később megismerkednek, szóba elegyednek, beszélgetnek az állandó környezet szereplőivel, majd az érintett fiatalokkal is, s amikor már látják a helyzetet, elkészülnek a javaslatok. Ha csak lehet, a fiatalokat is bevonják bizonyos feladatok megoldásába, például saját központjaik felújításába.

Hollos sokat tud arról, mik a fiatalok igényei. Ennek alapján kezdeményezte a választói korhatár leszállítását is: a politika elfogadta az érveket, és a legutóbbi bécsi választáson már 16 éves kortól járulhattak az urnákhoz a fiatalok. (Az érintettek 59 százaléka élt is ezzel a lehetőséggel.) A maga részéről nem bánna egyébként az iskolakötelezettségi korhatár felemelését. Úgy érzi, ha nem teremtenek elég alkalmat a fiatalok foglalkoztatására, előbb-utóbb robban a helyzet. Szerinte a cégeket anyagilag érdekeltté kellene tenni képzésükben, munkába állításukban.

Ez a szabadidő-eltöltési problematika Hollos nyugdíjas tevékenységében is fontos szerepet játszik: a Pedagógiai Főiskolán a szociálismunkás-képzésen belül továbbra is előadója a témának, s megtartja a városházához kötődő egyesület munkájának irányítását is.

D2 B) HARMINC ÉV EGY VILÁGHÍRÚ ZENEKARBAN (A MOBILITÁSRÓL)

Harminc év egy világhírű zenekarban

Lelkes Anna

A nappaliból, a hatalmas teraszon át kitekintve, végeláthatatlannak tűnik a bécsi erdő. A hegyoldal minden évszakban gyönyörű. Nem csak a látvány fontos a ház tulajdonosának, Lelkes Annának: szereti hallgatni a csendet, és jó, hogy senkit sem zavar, ha éjjel gyakorol. Innen hajnalban nem kell közlekedni, elég kimenni a házból, s máris ott a terep, ahol kutyája – nyúlánk német dog – mozgásigényét kielégítheti. A mozgás neki is kellett mindig, sokszor napi tízórás egy helyben ülést ellensúlyozott vele.

[...] Zenészcsaládban született, édesanyja Fisher Annie-val egy osztályban tanult. Tehetséges volt, Anna születése előtt önálló koncerteket is adott. Művészkariert helyett férjhez ment egy tehetséges (nem hivatásos) hegedűshöz, majd jöttek a gyerekek, a háború utáni szegénység és a zongoratanítás mint megélhetési lehetőség. Anna negyedikként született. Az első, fiú ikerpár, hamar meghalt, utána a szülők legnagyobb csalódására kislány érkezett, s mi tagadás, Anna helyett is jobban örültek volna egy fiúnak. Ma csak nevet ezen: ez volt a felkészítés későbbi sorsára. Hiszen Bécsben, a filharmonikusoknál is meggyűlt a baja a nemével, itt is férfitársak voltak. [...]

A zongora, csakúgy, mint édesanyjának, neki is a mindene volt. Négy-öt évesen már játszott, szép kis repertoárja volt. Nem csoda, ott téblábolt, amikor édesanyja a tanítványaival foglalkozott. Tizenhárom évesen, amikor nővére zenei gimnáziumba iratkozott, elkezdett utánanézni a konzervatóriumi felvételi esélyeknek. Megtudta, hogy zongora szakon óriási a túljelentkezés, de akad olyan hangszer, amelyik iránt csekély az érdeklődés. A hárfa mellett döntött. Úgy gondolta, csak ideiglenesen, amíg nem sikerül átkerülnie a zongora tanszakra. Édesanyja praktikus okokból is el volt keseredve: zongora volt otthon, hárfára remény sem, márpedig gyakorlás nélkül nincs zenetanulás. Kispesten laktak, kezdő-hárfatanítás csak Újpesten létezett, oda járt kétszer egy héten tanulni, naponta gyakorolni. Kétszer két órát villamosozott, télen táskában vitte a tűzifát: a termet és a hangszert megkapta ugyan, de fűtés csak tanítási napon volt.

Megérte: egy év múlva sikerrel felvételizett a konzervatóriumba. Rohmann Henrik osztályába járt, s később felvették a főiskolára is. Pedig családja nemesi származása „egyéb” besorolást jelentett, olyan hátrányt, amit csak kitűnő bizonyítvánnyal, hibátlan felvétellel lehetett leküzdeni. Ekkor már tudta: vége a zongoraálmoknak. Ezt ellensúlyozta, hogy most ülhetett először igazán jó minőségű hárfához. Rékai Miklós személyében olyan tanárhoz került, aki megszerettette vele ezt a hangszert, segítette felfedezni a szépséget, a dinamikát, a színvonalas hárfás kompozíciókat, felkeltette benne az igényesség és a megfelelni akarás vágyát is. Csupa olyasmit, ami végigkísérte egész pályáján.

A bent maradáshoz is elsőnek kellett lennie, szüksége volt az ösztöndíjra, az ingyen menza jegyre: otthonról nem számíthatott támogatásra. Az élet hamarosan könnyebbé vált: elkezdhetett hagnizni. Játszott a Nemzetiben Az ember tragédiája előadásain és másutt is. Öt-hat ilyen fellépéssel annyit keresett, mint hivatalnok apja. Minden fellépés új ismeretet hozott, a helytállás vágya egyre erősebb volt. A főiskolán nemcsak zenét tanult, sok más is, amire máig emlékezik. Rékai egyik mondását például élete fordulópontjain többször idézte: mindenkinek az életében eljön a lehetőség, de van, aki észre sem veszi, mert nincs rá felkészülve. Vagyis: gyakorolni kell, készen állni. [...]

Ment minden, mint a karikacsapás. Játszott az Operaház zenekarában, tanult, 1962-ben kitüntetéssel diplomázott, s egyéves ösztöndíjjal aspirantúrára utazhatott Moszkvába, a Csajkovszkij konzervatóriumba. A legendás Vera Dulova volt a tanára. Játszhatott a

konzervatóriumi hangversenyeken, hallgathatta Rosztropovics és a két Ojsztrah játékát. Megismerkedett a Hacsaturján családdal, és Dulova kedvenceként bejáratos lett az akkori moszkvai zenei élet szellemi elitjéhez. Más is emlékeztetett erre az évet: itt nyílt lehetősége – két évvel a kitüntetéses diploma után, már operaházi tagként –, hogy hozzájusson az első saját hárfához. A leningrádi hárfagyárban ugyanis Vera Dulova volt a művészeti tanácsadó. Ő segítette elintézni, hogy a „szabvány” hangszerektől eltérően, Anna kéréseit figyelembe véve, építsenek neki egy koncerthárfát. [...]

Boldog hárfatulajdonosként utazhatott haza, s ettől kezdve annyit gyakorolt, amennyit akart. Az eredmény nem maradt el: egy évvel később a szicíliai Taorminában első díjat nyert egy nemzetközi hárfaversenyen. Most már sűrűn utazott külföldi felvételekre, s hamarosan meglett az első lemeze. Szó szerint az első: előtte hárfásnak Magyarországon nem volt önálló szólólemeze. Saját hangszerén játszott lemezre a Hungaroton felkérésére Albrechtsberger hárfaversenyét. Emlékezetes Liszt 23. zsoltárának felvétele is, amelyen Réti Józsefet kísérte. (Később Ausztriában több szólólemeze volt.) [...]

És akkor, 1970 tavaszán eljött az a bizonyos lehetőség. Innsbruckban magyar szerzők stúdiófelvételén játszott, amikor megkérdezték, nem tudna-e beugrani az esti Don Carlos-előadáson. Saját hárfásuk Bécsben van próbafelvételen, és nem fog visszatérni – magyarázkodtak. Boldogan tett eleget a kérésnek, de a bogár ott volt már a fülében. Mi az, hogy a bécsi operában hárfást keresnek? Hazafelé leszállt a vonatról, és bement érdeklődni: kit vettek fel. Ő. Az nem olyan egyszerű – volt a válasz, egyik jelentkező sem felelt meg. Megtudta még, hogy – immár másodszor – nőket is meghallgattak. Jelentkezett.

Amikor pár hónap múlva, ősszel behívták, turistaútlevelemmel utazott. A próbajátékra hívott hét művészből őt választották. Mentegetőzve mondták: papírt most még nem kap, ahhoz külön engedélyt kell beszerezni több helyről. Mert ilyen még nem volt, nőt eddig soha nem vettek fel, sem a bécsi operaházba, sem a filharmonikusokhoz. Ő aláírta, hogy jön azonnal, ha szükség van rá. Vegyes érzésekkel ment haza, valami azt súgta, ez a dolog nincs elintézve. Nem mert felmondani, nem szólt senkinek. Hónapokig csend volt, majd decemberben kapott egy telefont: jöjjön most azonnal, mert januárban turnéra indulnak, és nincs hárfásuk. Ekkor már létezett a Nemzetközi Koncertigazgatóság, a külföldi szerződések gazdája, de volt egy kis baj: ez csak állástalan zenészeket közvetített.

A váratlan utazás más problémát is felvetett: a törvény felmondási időt írt elő. Szerencsére Lukács Miklós, az Operaház akkori igazgatója megértő volt, és jó kapcsolatokat ápolt a bécsi operaházzal. Eltekintett az előírástól, és kész volt azonnali hatállyal elfogadni Anna felmondását. Anna ezzel eldobott mindent, amit addig felépített: éppen tizedik éve játszott az Operaházban, most véglegesítették volna. Hátrahagyta tanítványait, rendszeres koncertjeit, a lemezfelvételeket. És ami legalább ekkora probléma volt, hároméves kislányát sem vihette magával. Őszre intéződött csak el a gyerek kiutazási engedélye.

A zenekar e döntése nemcsak akkor, a következő harminc évben is szenzációszámba ment. [...] ez a hagyományaira oly büszke zenekar az alapítása óta eltelt közel 160 évben mindig megoldotta, hogy férfiegylet maradjon. Hivatkoztak az alapszabályra, ápták a nőekkel szembeni ellenszenvüket, saját felsőbbrendűségük tudatát, keresték a konkrét kifogásokat. Annát ez akkortájt csöppet sem érdekelt – és a következő harminc évben is másra összpontosított. Esze ágában sem volt, hogy ügyet csináljon a ténylegesen meglévő megkülönböztetésből, annál inkább élvezte, hogy együtt muzsikálhat e csodálatos zenekarral. Tudta kezdettől fogva, hogy nem Lelkes Anna az, akit itt kirekesztenek: ellene nincs kifogás, személyét elfogadják, zenetudását értékelik, csak éppen nem engednek a beidegződésből, ragaszkodnak a hagyományokhoz.

Neki akkor, 1970 őszén, különösen pedig decemberben, amikor már csomagolt, volt más gondja elég. Érezte, hogy ez az a bizonyos lehetőség, amit észre kell vennie, ugyanakkor az otthoni biztonsággal, a befutottsággal szemben itt fix bizonytalanságra számíthatott,

hiszen csak egy év próbaidőre vették fel. Mi lesz, ha közben találnak férfi jelentkezőt? Vagy más okból nem véglegesítik?

A bécsi kezdés mindennek volt mondható, csak könnyűnek nem. Egy lelket sem ismert, gyengén tudott németül: oroszul és franciául beszélt. Volt ennek előnye is: jobb volt nem érteni mindent, amit a kollégák egyike-másika az új női tag láttán mondott. És nem csak ők. Amikor a turné előtt Leonard Bernsteinnek bemutatták, a maestro leírhatatlan pillanattal mérte végig. Ez? – kérdezte. – De hiszen ez kicsi és nő, ráadásul a keleti tömbből jött. Hát ha ez kell maguknak, akkor biztosan nagyon tud hárfázni. [...]

Aztán játszani kezdtek, és feledésbe merültek a kínos pillanatok. Minden alkalommal ujjongott, hogy egyike lehetett a nagyszerű zenészeknek, akiket a mindenkori legjobb karmesterek vezényeltek. [...] Szünetben a zenekar idősebb tagjait hallgatta, amikor emlékeztek vagy éppen kicsit morogtak, hogy tudniillik „Toscanini ezt másképp vezényelte”. Annát elvarázsolta, hogy együtt lehet olyanokkal, akik Toscanini, Richard Strauss, Furtwangler idején kezdtek. Hamar megértette, mire gondolt Furtwangler: „Ha a pultnál karizmatikus személyiség áll, ezek a muzikusok mindenre képesek”.

[..] mindez maga volt a csoda, leszámítva azt az apróságot, hogy őt a próbaidő után sem véglegesítették. Újabb és újabb próbaév jött – eközben már 34 éves volt, közeledett a próbaidős korhatár, s még mindig olyan esetleges volt az élet.

Végleges megoldásra vágyott. [...] Gondolt egyet, és felmondott, mire napokon belül megvolt a végleges szerződése. Persze nem a kinevezése filharmonikussá (felvétele a Filharmonikusok Egyesületébe), „csak” az operaházi véglegesítés és tagsága a filharmonikusok munkaközösségében. A gyakorlatban nincs eltérés, csak a presztízs más: Anna azonban úgy döntött, nem érdekli, nem hagyja magát provokálni, nem figyel oda, benne van-e a fotója a műsorfüzetben (nem volt), élvezzi a csodát, játszik, zenél, tanul. Azt feltehetően maga sem gondolta, hogy ez az állapot 1997-ig eltart, egészen addig sikerült elhúzni az akkor történelmiként ünnepezt lépést.

[...] A zenekari tagok között sokan nagyon kedvesek voltak hozzá. A „mi sellőnk” – mondták. Mások viszont azzal fenyegetőztek, hogy azonnal felmondanak, ha női tagja lesz a filharmonikusoknak. (Aztán 1997-ben, amikor felvették igazi tagnak, nagy volt a csend. Senki nem mondott fel.)

[...] A nagy karmesterek elismerése, sok nagyszerű zenészhez fűződő barátsága fontosabb, mint az, ahogyan a filharmonikusok oly sokáig halogatták formális befogadását. Büszke arra is, hogy 1995-ben Klestil államfőtől vehette át a professzori kinevezését. Három évvel később Salzburgban megkapta a legmagasabb osztrák állami kitüntetést, ami művésznek adható. Nem csak azért, mert harminc évig közreműködője volt a Salzburgi Nyári Játékoknak, Ausztria e büszkeségének, hanem azért is, mert kitartott, nem adta fel, s végül megtört egy hagyományt: nőként igazi FILHARMONIKUS lett. S ezzel sokat javított Ausztria külföldi megítélésén – érte az országot elég bírálat a makacs férfiegyetel miatt.

D3 C) A HOSPICE ÖNKÉNTÉSE (A MOBILITÁSRÓL)

A hospice önkéntese

Koller Kati

Ebben a belvárosi divatüzletben mindig történik valami – és nem csak a jobban szituált törzsközönség érdekében. A kirakatban elhelyezett nagy képernyőn például időről időre akkurátusan összeállított kisfilmműsor fut, bárkinek, aki arra elhalad, s időt szán rá, hogy megálljon, nézelődjön. A tulajdonos ismerősei nem csodálkoznak: az ötletben nem nehéz felfedezni szemléletét. Koller Kati – ez a „hivatalos neve”, ő így, Katiként fogalom – nem csak az ismeretlen járókelőnek szeretne valamit nyújtani, napját vidámabbá tenni vagy gondolatait felébreszteni.

Legalább ilyen fontosnak tartja azoknak az ifjú alkotóknak a támogatását, akik a szokatlan videóműsor egyes filmjeit készítették. És persze ki tagadná, hogy ott a nagyszerű üzletasszony mögöttes szándéka: talán megakad a filmeket nézők tekintete a boltban árult ruhákon is...

[...] Gyerekkorában csak annyit tudott, hogy ha nagy lesz, gazdag lesz. Ezt a legkomolyabban elhatározta. Aztán érettségi után, az áhított grafikus pályára helyett – háromszoros főiskolai elutasítás után – képesített könyvelői szakképzettséget szerzett. A Vígyszínházban helyezkedett el. A könyveléstől hamar átkerült a művészeti titkár mellé. Színházközelben lehetett, imádhatta az előadásokat, örülhetett a sok tehetségnek, csillogásnak. Míg rá nem jött: ez neki nem elég, itt ő a sok tehetség között nullának érzi magát. Továbbállt.

A Nemzetközi Koncertirodánál helyezkedett el. Itt legalább a szervezőkészségét hasznosíthatta. Üzletkötőként, afféle impresszárióként nemcsak közvetítette a művészeket – a Lokomotív GT-t, Bergendyét –, hanem eljutott a vendégszereplésekre is, Németországba, Svájcba. Korán ment férjhez, fiatal volt, amikor házassága már tönkrement. Kisfia három év körüli volt, amikor megismerkedett egy osztrák impresszárióval. Elvált, újra férjhez ment, s immár osztrák útlevelel, Frau Kollerként, 26 évesen Bécsbe költözött a fiával. Úgy érezte, most jön végre a kaland, amire vágyik. A valóság aztán egészen más volt: ezernyi elképzelése és az áhított társimpresszárió állás helyett a háztartás várta. Később Peter Koller feleségeként néhány évig Spanyolországban volt úrinő – ahogy ma fogalmaz. Németország volt a következő állomás – itt Katinkának már nagyon elege volt, elhagyta férjét, s kisiskolás fiával visszatért Bécsbe.

Története tulajdonképpen itt kezdődik, a nyolcvanas évek elején. Munkát keresett, s talált egy belvárosi butikban, ahol eladóra, ügyes varrónőre volt szükség. Utóbbi tudománnyal ugyan nem rendelkezett, de mire a tulajdonos erre rájött, már értékelte eladói képességeit. Aztán váltott – fix fizetés helyett forgalom utáni részesedésért egy másik boltban helyezkedett el, s mivel ügyes volt, félre tudott tenni annyit, hogy hosszabb szabadságot vehetett ki. Édesanyja súlyos beteg volt, s az utolsó nyarát vele töltötte a család balatoni házában. Miután visszatért, mindenképpen valami másra vágyott. Akkortájt jött divatba a bér munka, ő meg már egészen jól kiismerte magát a textiliparban. Egy németországi megbízó számára közvetített. Egyik ügyfele, egy kínai kereskedő, akinek harminc bécsi boltja volt, állást kínált. Kati nem vette túl komolyan, s a bér munka-közvetítőnél kapott fizetés dupláját kérte. Meglepetésére megkapta, s hamarosan cégvezetővé lépett elő. Csakhogy a vállalkozás csődbe ment: az összesen négy tulajdonos nem fizette ki a szállítókat, azok pedig megelégteltek a dolgot. Kínai partnere vevőt talált a saját üzletrészére. A vételár egyharmadát ajánlotta Katinak, aki merészen azt mondta: a kétharmadot, egymillió schillinget, ő is megadja a cégért.

Az üzlet létrejött, s Kati, akinek pillanatnyilag egyetlen felesleges fillérje – azaz groschenje – sem volt, egy év alatt részletekben kifizette a vételárat. A MacKenzie névből Mac's lett – az így megszerzett három bolt profilját átalakította (alakítgatja máig a szükségleteknek

megfelelően), hozzávett, összevont. Egy időben 12 üzlete volt a lánchnak, ma nyolc működik. A szakma ismétlődő válságait új ötletekkel vészelte át, de az ügyes és sikeres üzletaszony szerepe egy percig sem elégítette ki igazán.

A kultúra iránti érdeklődését soha nem engedte háttérbe szorulni, s a magyarországi rendszerváltás idején azonnal felismerte a lehetőségeket. Egy kaposvári színházi előadásban Jordán Tamással „kisütötték” a Merlin Színház alapítását. Majd a színházban megismerkedett Vámos Miklóssal, aki „de igennel” válaszolt a kérdésre: „Nem kellene-e egy igazi irodalmat megjelentető könyvkiadót létrehozni?” Megszületett az ABOVO. Úgy érezte, képzőművészeti ambícióinak kielégítéséért még mindig nem tett eleget, bár nem egy könyv az ő borítótervével jelent meg, s a tárlatlátogatás, -rendezés, a kortárs magyar művészek felkarolása mindig része volt mindennapjainak. Festőiskolát álmodott meg, s 1996-ban a Káli-medencében megvásárolt régi kúria átalakításával nekilátott a megvalósításnak. Az első pár szezon bebizonyította, hogy az ötlet korai, még nincs rá kellő igény. Szállodája működik ma is: ha eljön az ideje, s lesz elegendő érdeklődés, feléleszti majd a festőiskola-funkciót.

[...] Saját fogadalmát valóra váltotta. De a családi indíttatás, a gyermekkor másra is kötelezte. [...] Olyan feladatot keresett, amely az áldozatkészségét is igényli, egyben önmaga megismerését, jellemének fejlesztését is szolgálja. [...] Úgy döntött: azok mellett lesz önkéntes, akiken már nem lehet segíteni. Megpróbálja elviselhetőbbé tenni utolsó napjaikat, heteiket.

Az Ausztriában akkor már néhány éve meghonosodott hospice-mozgalom látszott erre a legalkalmasabbnak. [...] Tudta, hogy bírni fogja, mert erős és céltudatos. Mégis már az első „szolgálati” napok után kiderült: sok minden nem úgy van, ahogyan azt elképzelte.

[...] Az önkéntesek nem teljesítenek valódi egészségügyi feladatokat. Négy főállású orvos és megfelelő létszámú ápolószemélyzet van ebben az intézményben, a mintegy 30 önkéntes legfeljebb könnyíthet munkájukon. Mindenki másként teszi: van, aki fogja a gitárját, nem szól egy szót sem, csak játszik egy kicsit. Kati hamar rájött, hogy a heti egy délután, amit itt tölt, jobban kihasználható, ha nem időz mindegyik betegnél, hanem csak egy-egy olyannál, aki az „övé”. Rokonszenv alapon választ, avagy az illető foglalkozása, érdeklődése szerint. Ő már csak eredeti szándéka miatt sem érte be soha a „társalkodó”, a passzív szemlélő szerepével: amíg ott van, gondozza, ellátja, ha kell, pelenkázza, mosdatja, eteti a beteget, levágja a körmét. Már rég nem viszolyog, esendőnek, szinte szépnek látja azt, amitől korábban menekült volna.

[...] A hospice-ban töltött heti egy délután nem ér véget azzal, hogy Kati kilép a kapun. Ezek gyötrelmes esték, ilyenkor nem csinál programot, szabadon engedi a gondolatait, érzelmeit. Kell néhány óra a regenerálódáshoz. Néha szünetet is kell tartania – pár hétig nem jár be, így próbálja elkerülni a fásultságot vagy éppen a lelki sérülést. Az intézményben az önkéntesség elvét komolyan veszik, túlságosan komolyan, teszi hozzá Kati. Neki nincs kötelező beosztásuk, az intézmény tiszteletben tartja, hogy az önkéntesek döntése, jönnek-e vagy sem. Neki mégsem esik jól, hogy nem hívják, ha éppen szünetet tart, mint ha csak nem is hiányoznának... Szerencsére azért érezhető, hogy ápoltak és ápolók nagyon megbecsülik a segítséget.

[...] Sokszor összeismerkedik a családdal, olykor megmarad a kapcsolat. Előfordul, hogy szervezőkészségét is hasznosíthatja. Volt női betege, aki egész életében festett, nem is rosszul, ám férje nem méltányolta művészi ambícióit. Élete vágya volt egy kiállítás. Kati megszervezte, ott, a hospice falai között. Összeszedte a képeket, amelyeket azután előírásosan kiakasztottak a folyosói falakra. Volt meghívó, megnyitóbeszéd, kis büfé, és jöttek vendégek „kívülről” is. A betegsége végső stádiumát élő asszony megvárta a kiállítást, pár nappal később halt meg.

[...] Figyeli a magyarországi hospice-mozgalom alakulását, s azt tervezi, hogy egyszer majd, ha abbahagyhatja az aktív életet, segít megszervezni az ausztriaihoz hasonló önkén-

tes mozgalmat. Meggyőződése, hogy az emberekben sok a segítőkészség, a szociális érzék nem halt ki, csak éppen a légkört kell megteremteni hozzá. És persze kellő szervezettséget kialakítani, hogy értelme legyen az áldozatkészségnek. Nem kell olyan nagy tudatosság, önfegyelmzési vágy, mint ami benne van. A hasznosság felismerése önmagában is formál, önbizalmat ad, értelmet a napoknak.

D2 D) VILÁGA A SZÍNHÁZ (A MOBILITÁSRÓL)

Világa a színház

Kappéter (Bethlen) Mária

Már az előszobában ráérez a látogató: itt szeretik a szépet. Lehet töprengeni: talán gyűjtő vagy képzőművész lakik itt – vagy egyszerűen csak olyan ember, aki meg tudja különböztetni az értéket a tucattól. A ház asszonya, Kappéter Mária – avagy ahogyan megannyi színlapon olvasható: Maria Kappeter – személyes megjelenésével megerősíti a sejtést: árad belőle a harmónia, a nyugalom, a jó ízlés. Utóbbi – de talán az előző kettő is – alapkövetelmény a hivatásában: Mária jelmeztervező, mégpedig azon kevesek közül való, akik nem az elmélet oldaláról, hanem varrónői ismeretekkel érkeztek ebbe a nagyon összetett szakmába.

Messziről jött. Erdélyi származású, a Bethlen nevet viseli. A család a második világháború alatt, 1944-ben menekülésre kényszerült: „bűnük” egyebek között az üldözöttek bűjtatása volt. Gyerekkora emlékei közül a legszívesebben szülei nagyszerűségéről beszél, arról, hogy minden megpróbáltatást tudomásul véve emelt fővel viselték sorsukat, nem törtek meg, nem engedtek erkölcsi normáikból a legsivárabb körülmények között, a legnagyobb szegénységben sem. Megaláztatásból bőven kijutott, a magyarországi letelepedés csak ideig-óráig jelentett menekvést, azután, 1951-ben elérte őket az arisztokrata családok sorsa, a kitelepítés.

Majdnem büszkén emlékszik, hogyan lett apja az erejével és a tudásával ott, Jászkiséren a parasztok mintaképe a mezőgazdasági munkában. Életre szóló példát adott, ahogy ebben a családban senkit nem gyűlöltek, nem szidtak, nem volt ellenségkép, nem különböztettek meg embereket származásuk, ideológiai hovatartozásuk alapján. Szülei hat gyermeket neveltek, háromdiplomás, hét nyelvet beszélő édesapja a kitelepítés után villanyszerelő segédmunkásként dolgozott. Nagymaroson talált a család albérletet, Mária testvéreivel ott fejezte be az általános iskolát, anélkül, hogy a szülők mindennapos küzdelméből, a szegénységből megéreztek volna bármit is. Mária és a húga Debrecenbe került gimnáziumba (a fivérek Esztergomba jártak a bencésekhez). Állami iskola nem vette fel az osztályidegennek tekintett Bethlen lányokat, de ott volt a legendás Szvetics, a katolikus középiskola piarista igazgatóval, apáca tanárnővel, akik a növendékeket tapintattal és szeretettel vették körül. Ide – és a többi egyházi iskolába – járt az összes osztályidegen, aki máshova nem jutott be. Máriáék negyvenhatan voltak az osztályban, hatalmas hálóteremben laktak. Ahogy ma emlékszik, a külső világtól védetten, boldogan jutottak el az érettségiig. A színvonal magas volt, a vizsgákon mindig ketten elnököltek, egyházi és világi pedagógus egyaránt jelen volt, ezeknek a gyerekeknek duplán kellett teljesíteniük. Később ez a tudásalap és a családi háttér sokat segített.

Érettségi után nemigen gondolhatott a továbbtanulásra. Mindig szépen és szívesen rajzolt, apja tanácsára megtanult varrni. Másfél év alatt megszerezte a szakképesítést. A tervezői pálya egy hirtelen ötletből adódott: látta a Luxus Áruház szabászatánál a divattanácsadót, és azt gondolta: ezt ő is tudja. Munkába állt. A hatvanas évek közepén, amikor a Magyarországon kevésbé kívánatosak megkapták az útlevelet, húgával együtt Bécsbe jött nyelvet tanulni. Nagynénjénél lakott egy ideig – és az ötödik napon már dolgozott.

[...] járt a németórákra, varrt megrendelésre. Azután felelevenedett egy régi magyarországi ismeretség, és hamarosan házasság lett belőle. Négy gyermeke született egymás után, még nem volt 30 éves, amikor a legkisebb a világra jött. Amíg a gyerekek kicsik voltak, Mária privát dolgozott, aztán amikor mindannyian iskolába kerültek, úgy gondolta, ideje váltani. Vagy az Opera, vagy a vécépucolás – így szöjt az önmagának kiadott választási lehetőség. Az Opera lett a valóság. Jelentkezett, felvették, bekerült. [...] Mária volt a Mädchen für alles, ha valaki valamelyik műhelyben megbetegedett, ő helyettesítette.

Erre a munkakörre alkalmazták. Volt ennek haszna, lényegében betekintett mindegyik szakmába. [...] Az utolsó években pedig a textilfestő műhely volt a munkahelye, ahol a jelmezeket dekorálják és megadják a háromdimenziós jellegüket. Fantasztikus élmény volt, álmok, színek, kísérletező kedv – mondja álmodozva.

[...] Itt, az Operában értékelték a munkáját, és azonnal lett volna végleges helye a jelmeztervezők között. Ez a munka azonban – ott és akkortájt – jócskán eltért attól, ahogyan ő a tervezést elképzelte. Legnagyobb meglepetésére nem volt „divat” ötletekkel előállni, rajzolni, gondolkodni: a rendezőnek az volt a fontos, hogy saját elképzelésük valóra váljon. A jelmeztervezők – voltak vagy nyolcan – megkeresték a szakkönyvekben a rendező szája ízének leginkább megfelelő modellt, fénymásolták, és kiadták a munkát szabászoknak, varrónőknek. Ez nem az ő világa volt. A Bundestheaterverband nagyon szigorú igazgatónője, Schlesinger professzor asszony ezt pontosan értette, és amikor a Kammeroper – Bécs egyébként évtizedeken át magyar igazgatású magánoperája – jelmeztervezőt keresett, Máriát ajánlotta. Ez már a hetvenes évek legvégén történt, itt is gyűjtötte a tapasztalatokat, amelyek birtokában az újabb feladatok már könnyebbek voltak. A televízió következett, filmek, azután az önállóság, ami nem jelentett irányváltást, hiszen szabadúszó művészként ugyanazt teszi, mint amivel előzőleg, egész pályafutása alatt foglalkozott: ruhát tervez alkalomhoz, színdarabhoz, egyéniséghez illő öltözéket a megfelelő kiegészítőkkal.

[...] Aki Máriát hallgatja, azt gondolná, ez ilyen egyszerű. Jó ízlésű, ügyes kezű varrónőként csak elhatározás kérdése, s egy pillanat alatt be lehet kerülni a színház, a film oly vonzó világába. Ő szerencsés, boldog természetű ember: nála előtérben áll az öröm, ami már a feladattól eltölti, nem beszélve arról az érzésről, amit a végeredmény kivált belőle. Számára ez az öröm minden gyötrődést, kínlódást, erőfeszítést feledtet – mert azt azért elismeri, jut ilyesmiből is elég annak, aki e hivatást komolyan veszi. Ez ugyanis több annál, mint jó ízlés és kezűgyesség, kell hozzá tudás, sokféle ismeret, és az alkotás folyamatát „szülési fájdalmak” kísérik. A 19 év alatt, amikor a főiskolán jelmeztervezést adott elő, maga is tanított egy kis történelmet, egy kis művészettörténetet, építészetet, szintant; hiszen minderre szükség van. Ő autodidakta módon sajátította el a szükséges tudást, soha nem végzett akadémiát. A mai fiatalok diplomával indulnak a pályán, nagy elméleti tudással és csekélyke gyakorlattal, amit nem tart túl jónak. Neki például mindig segített, hogy a kivitelezési szakaszban konkrét elképzelései voltak. Eleinte előfordult – meséli –, hogy egy-egy varrónő közölte: ezt így nem lehet megcsinálni. Akkor Mária kivette a kezéből a szabásmintát, az anyagot, az ollót, és megmutatta, hogy mégis lehet. Egy idő után megszűntek az ilyen „ellenvetések”.

[...] Nem győzi hangsúlyozni, milyen szerencséje van a családjával: férje, a négy gyerek valamelyike mindig segíti a köznapi teendőikben.

[...] Sok pihenés nem adatik, talán a szeptember nyugodtabb hónap. A nyár a Nestroy-fesztiválé, alig ér véget, jönnek az újabb megbízások, kezdődik a tanítás a magániskolában. Hálás, hogy így van és azért, hogy egy életen át azt teheti, amit szeret. Talán ő az utolsó ebben: a fiatalok előbb-utóbb jobb kereseti lehetőséget választanak, butikot vagy szalont nyitnak. Sokuknak a jelmeztervezés már nem művészi, alkotó munka. Mária négy gyermeke közül senki nem választott művészpályát. Férje mérnök, a gyerekek vállalkozók, műszakiak. Nem bánja, de saját hivatását el nem cserélné semmivel.

Szászi Júlia: *Arcok a Lajtán túlról. Sikeres magyarok Ausztriában.* Népszabadság Könyvek. Népszabadság Zrt., Budapest, 2006.